

**PRIMJENA INDICIJALNOG METODA U OTKRIVANJU I
RAZJAŠNJAVANJU KRIVIČNIH DJELA ORGANIZOVANOG
KRIMINALITETA**

Pregledni načni rad

**APPLICATION INCICIAL METHOD OF DISCOVERING AND
CLARIFYING ORGANIZED CRIME**

Review scientific paper

Mile ŠIKMAN

Sažetak

Otkrivanje i razjašnjavanje krivičnih djela obično započinje uočavanjem indicijalnih činjenica koje ukazuju na postojanje krivičnog djela, kao i na mogućeg učinioca. Pitanje koje se postavlja jeste način njihovog korišćenja i tumačenja u istrazi, te problema u praktičnoj primjenjivosti teorijskog koncepta indicija, verzija, osnova sumnje, osnovane sumnje, manjeg ili većeg stepena vjerovatnoće, te sumnje i izvjesnosti. Ovo pitanje posebno dolazi do izražaja kod krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, budući da se radi o složenim i teškim krivičnih djelima, koja se obično otkrivaju i dokazuju korišćenjem specijalnih istražnih tehnika (posebnih istražnih radnji). Pri razjašnjavanju i dokazivanju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta potrebno je u potpunosti razjasniti sve bitne činjenice i elemente koje pojedina krivična djela svrstava u oblast organizovanog kriminaliteta i uporedo obezbjediti adekvatne materijalne i lične dokaze u odnosu na krivično djelo i njegovog učinioca. Rijetko se dešava da se kod ovih krivičnih djela učinilac zatekne na djelu, ali su moguće takve situacije i treba ih sve više očekivati zahvaljujući primjeni novih metoda pri otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta. Pored toga, uvaženo je mišljenje da primjena tradicionalnih kriminalističkih istraga ne garantuje uspjeh u heurističkoj djelatnosti kod ovih krivičnih djela. Ipak, bez obzira na važnost i značaj savremenih metoda otkrivanja i istrage krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, posebno mjesto ima indicijalni metod otkrivanja krivičnih djela i učinilaca, kao jedan od glavnih metoda kriminalističke metodike. Činjenice koje se analiziraju i sagledavaju, njihove mogućnosti za planiranje operativne djelatnosti, kroz preduzimanje odgovarajućih kriminalističkih radnji i mjera, u najvećem broju su operativnog značaja, ali su prisutne i dokazne informacije, što opet zavisi od sadržaja svake pojedine kriminalističko-taktičke situacije. Stoga se, u cilju kriminalističkog ispravnog načina korišćenja indicijalnog metoda, mora obaviti detaljna analiza svih prikupljenih činjenica, bez obzira na to da li one imaju operativni ili dokazni značaj. U ovom stadijumu do izražaja dolaze određene specifičnosti primjene indicijalnog metoda pri razjašnjavanju i

dokazivanju organizovanog kriminaliteta. Za pisanje rada koristiće se dostupni referentni izvori podataka. Pored toga, metodom analize sadržaja analiziraće se teorijska koncepcija o krivičnom događaju, krivičnom djelu i raznim kriminalističko-taktičkim situacijama u pogledu polazišnih informacija pri otkrivanju krivičnih djela i učinilaca. Nakon toga, identifikovani su praktični aspekti korišćenja indicija u otkrivanju i razjašnjavanju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta. Zaključci i rezultati rada treba da doprinesu shvatanju da primjena indicijalnog metoda u otkrivanju i razjašnjavanju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta ima svoj značaj. Naime, primjena indicijalnog metoda u otkrivanju i dokazivanju ovih krivičnih djela trebala bi da bude sastavnih dio istrage i sa formalnog stanovišta, budući da osnovi sumnje predstavljaju i polaznu osnovu istrage uopšte

Ključne riječi

Indicije, indicijalni dokaz, informacija, vjerovatnoća, izvjestnost, istraga, organizovani kriminalitet, otkrivanje i razjašnjavanje

Abstract

Detection of criminal offences usually starts by noticing indicial facts implying the existence of crime and possible perpetrator. The question that is put in front of us here is the way in which those facts will be used and presented in an investigation, and the problems that may appear in practical application of theoretical concept of clues, versions, probable cause, reasonable ground, lower or higher probability, doubt and certainty. This issue is especially important when talking about organized crime since it is a very complex and severe criminal offence which is usually proved and detected by application of special investigative techniques (special investigative measures). In addition, it is generally thought that the traditional criminal investigation does not guarantee the success in heuristic activity in terms of these criminal offences. There is no doubt that the clues are the foundation for detection of crimes and offenders. The very investigation, but also the criminal proceeding, cannot be imaged without relevant clues. If we want to detect and prove such a serious criminal offence as it is organized crime, it is necessary to clarify all the relevant facts and elements which put specific crimes into the category of organized activity, and at the same time, it is necessary to provide adequate material and personal evidence. No matter the significance of the modern methods of detection and investigation of organized criminal offences, the indicial method, as one of the methods of criminalistics methodics, takes a special place in the investigation and further activities. The facts that are being analyzed and overviewed, and the plans for operational activity, are of operative significance, but we must not forget the present evidence which vary from situation to situation. Therefore, if we want to have properly applied indicial method, it is necessary to perform a detail analysis of all collected facts, no matter whether they have an operative or evidentiary importance. So, formally speaking, the application of the indicial method in detection and proving crimes should be the inevitable part of the investigation, since the probable cause in the initial point of each investigation.

Key words

clues, indicial evidence, information, probability, certainty, investigation, organized crime, detection

1. UVOD

Otkrivanje krivičnih djela i izvršilaca je dinamičan proces, što zavisi o dubini prodiranja u nepoznato, i obično započinje sticanjem početnih (indicijalnih) osnova sumnje o postojanju krivičnog djela i izvršioca djela. Indicije (osnovi sumnje) su činjenice koje ukazuju na postojanje krivičnog djela i na bližu ili dalju vezu između tog djela i nekog lica, na osnovu kojih se može sa manjom ili većom vjerovatnoćom zaključiti da li je krivično djelo izvršeno ili nije, kakva je veza između određenog (određenih) lica i krivičnog djela, kao i na druge okolnosti bitne za razjašnjavanje krivične stvari (Vodinielić, 1985). Nema dileme da su indicije osnova za otkrivanje krivičnih djela i učinilaca. Kriminalistička djelatnost tokom kriminalističke kontrole i kriminalističke obrade, u istrazi, ali i u krivičnom postupku, nezamisliva je bez rada sa indicijama. U tom kontekstu, metodično postupanje sa indicijama dovodi do heurističkog postupanja, istovremeno u različitim smjerovima, tj. do planiranja i provojeravanja kriminalističkih verzija. Pored toga, za pokretanje istrage dovoljno je da postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo¹. Do ovog nivoa sumnje ovlašćena službena lica dolaze kroz određene operativne aktivnosti u okviru svojih redovnih poslova i radnih zadataka ili na drugi način (ostali izvori saznanja za krivična djela i učinioca). To znači da policija, da bi prijavila djelo prethodno mora utvrditi osnov sumnje da je krivično djelo izvršeno. Takođe, i tužilac je dužan odmah po saznanju da postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično djelo preduzme potrebne mjere u cilju njegovog otkrivanja i gonjenja učinioca, odnosno sprovođenja istrage, pronalaženja osumnjičenog, rukovođenja i nadzora nad istragom, kao i radi upravljanja aktivnostima ovlašćenih službenih lica vezanim za pronalaženje osumnjičenog i prikupljanje izvjava i dokaza².

Dakle, osnovi sumnje (indicije) predstavljaju bitnu kariku, jer faktički bez osnova sumnje nema ni istrage. Osnovi sumnje se javljaju kao vid kretanja subjekata krivičnog postupka (prije svega tužioca, ali i policijskih službenika, u širem značenju) preko njegovog objekta (krivične stvari) prema osumnjičenom. Sumnja nastaje u dijalektičkom procesu mišljenja kao rezultat protivrječnosti između neznanja, odnosno nedovoljnog znanja o krivičnom događaju i ulozi određene osobe i novoznatih činjenica, koje se ne uklapaju u verziju o nepostojanju krivičnog djela i učinioca (Vodinielić, 1985:78). Osnove sumnje se, prvo, odnose na probleme ustanovljavanja postojanja krivičnog djela uopšte i drugo, na otkrivanje učinioca i utvrđivanje njegove krivice. Iz ovog proizlazi da se činjenice ustanovljavaju sa manjim stepenom

---

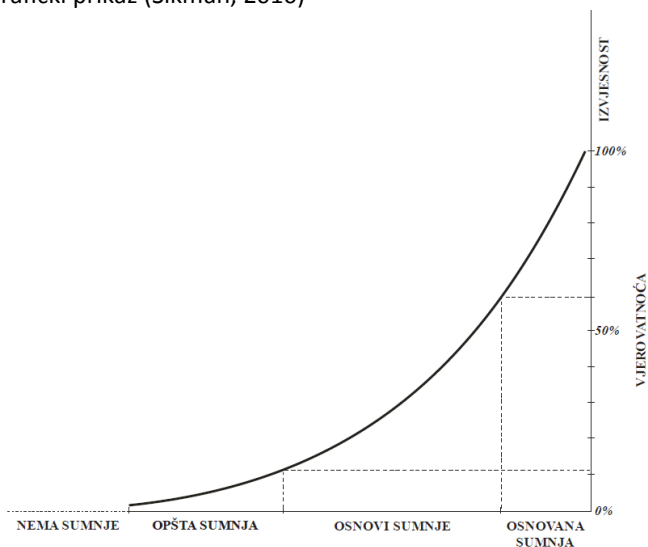
¹ Tužilac naređuje sprovođenje istrage ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo (čl. 224 ZKP RS) . Osnovi sumnje moraju biti određenog karaktera, moraju se zasnivati na konkretnim podacima koji su dovoljno jaki da se to opravda. Oni predstavljaju polaznu tačku za tvrdnju da je krivično djelo učinjeno, te da ustanovljenje osnova sumnje predstavlja početak spoznajnog procesa koji treba da potvrdi da indicije o krivičnom djelu počivaju na stvarnim okolnostima koje je moguće i dokazati.

² Faktički, od momenta saznanja da postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo, tužilac je dužan otvoriti istragu u okviru koje se preduzimaju sve radnje i mjere otkrivanja krivičnog djela i njegovog izvršioca.

vjerovatnoće, koja kroz dalju istragu i preduzimanje radnji dokazivanja (uključujući i posebne istražne radnje) treba da preraste u veći stepen vjerovatnoće (osnovanu sumnju), a potom kroz dalji krivični postupak u potpunu izvjesnost. U tom kontekstu prihvatamo logiku dvovalente vrijednosti stavova (Vodinić, 1985:87-88). Naime, činjenično stanje je onakvo, kakvo je u stvarnosti – krivično djelo je izvršeno (na neki način, nekim sredstvima, u neko vrijeme, na nekom mjestu itd.) ili nije izvršeno. Osumnjičeni je učinilac ili to nije. Prema tome, odgovori na ova pitanja mogu biti sa da ili ne. Vjerovatnoća (manja ili veća) u tom smislu nije definitivna valencija saznanja. Činjenice (indicije) na osnovu kojih činimo vjerovatnim da je izvršeno krivično djelo mogu biti različite, tačne ili pogrešne, možemo ih upotupnjavati, ali one ne mogu uticati na realno zbivanje, koje je dakle onakvo kakvo jeste. Obično na početku činjenice utvrđujemo sa manjom vjerovatnoćom (osnovi sumnje), koje postepeno prerastaju u veću vjerovatnoću (osnovana sumnja). Postizanje izvjesnosti jeste onaj viši princip koji omogućava utvrđivanje istine u konkretnom slučaju. To je poseban kvalitet koji može biti samo jednoznačan, apsolutan, jedinstven, ali samo kao rezultat svih procesnih radnji i misaonih procesa, koji su stvarajući vjerovatnost, od nanižeg do najvišeg stepena, pripremili dijalektički prelaz kvantiteta (sve veće vjerovatnoće) u novi kvalitet: izvjesnost (Vodinić, 1985:90). Znači, sistem dokaza (indicijalnih, materijalnih, ličnih) u konkretnoj krivičnoj stvari treba da bude takvog kvaliteta da isključuje mogućnost svakog drugačijeg tumačenja utvrđenog činjeničnog stanja.

Dakle, progresiju broja i kvaliteta indicijalnih činjenica (uključujući materijalne i lične dokaze), prati progresija stepena vjerovatnoće. Što je veći i kvalitetniji broj indicijalnih činjenica (uključujući materijalne i lične dokaze), to je veći stepen vjerovatnoće da je izvršeno krivično djelo i da ga je izvršilo neko lice (*shema 1*).

Shema 1: Grafički prikaz (Šikman, 2010)

Iz navedene *sheme 1* možemo uočiti x osu u kojoj je *osnovana sumnja* najmanja vrijednost, a za *osnovi sumnje* najveća vrijednost, i y osu na kojoj je vjerovatnoća izražena od 0% do 100%, što je analogno gradaciji malo vjerovatno, vjerovatno i vrlo vjerovatno. Kriva na grafikonu bi označavala količinu indicijalnih činjenica (po kvalitetu i kvanitetu). Zbog ovakve podjele dobija se aproksimativno približavanje krive x i y osi, a grafikon je udubljen. To je proces koji, slijedom određenih indicijalnih činjenica, preduzetih operativno-taktičkih i procesnih radnji dokazivanja, od opšte sumnje³ (bez određenog stepena vjerovatnoće), preko *osnova sumnje* (od nanjižeg stepena vjerovatnoće), bez ikakve strukturiranosti, pa preko *osnovane sumnje* (sve veći stepen vjerovatnoće), provizornog sistema određenog kvaliteta, prerasta u potpuno novi sistem takvog kvaliteta i kvanitetata koji isključuje mogućnost svakog drugačijeg tumačenja činjeničnog stanja, koji nazivamo *izvjesnost*. Za stadijum nema sumnje i za opštu sumnju karakteristična je *kriminalistička kontrola*, dok se *kriminalistička obrada* realizuje u fazi opšte sumnje i osnova sumnje. Sticanjem indicijalnih činjenica kojima se zasniva osnov sumnje započinje faza *istrage*, sve dok kvalitet i kvanitet indicijalnih činjenica (uključujući i druge materijalne i lične dokaze) ne preraste u osnovanu sumnju, sa visokim stepenom vjerovatnoće (prema shemi 1 preko 50 %), kada se započinje sa daljim krivičnim postupkom (optuženje), koji bi trebao da rezultira vrlo visokim stepenom vjerovatnoće i na kraju potpunom izvjesnosti u pogledu krivične stvari (Šikman, 2010:89-104).

2. OTKRIVANJE KRIVIČNIH DJELA POMOĆU INDICIJA – KLASIFIKACIJA INDICIJA

Otkrivanje i razjašnjavanje krivičnih djela znači prodiranje spoznaja u nepoznato, i to u pogledu postojanja krivičnih djela i učinioaca. To je heuristička djelatnost, koja počinje sa doznavanjem za krivični događaj, obično uz saznanje malog i nedovoljnog broja nepouzdanih, još neprovjerenih i višeznačajnih operativnih informacija u pogledu postojanja krivičnog djela i učinioaca (kod krivičnih djela kod kojih je učinilac poznat). Vodinelić otkrivanje krivičnog djela definiše kao pronalaženje latentne i potencijalne informacije i njihovo dekodiranje – dešifrovanje (Vodinelić, 1990:31). Djelatnost otkrivanja krivičnih djela i učinilaca je prije svega djelatnost operativno-taktičkog karaktera (kriminalističko-operativna djelatnost) policijskih agencija, koju karakteriše nizak stepen vjerovatnoće da je izvršeno krivično djelo ili da je lice učinilac krivičnog djela (osnovi sumnje). Kriminalističko-operativna djelatnost⁴ je osnov-

³ Opšta sumnja upućuje na neizvjesnost, neodređenost i neodlučnost. Ona se u životnoj praksi i nauci pojavljuje kao nužan metodski princip spoznaje, koji ima vrlo pozitivnu ulogu. Termin opšta sumnja nema poseban kriminalistički značaj, kao što to imaju termini osnovi sumnje i osnovana sumnja, kod kojih je prisutan određen stepen vjerovatnoće u pogledu izvršenog krivičnog djela, lica, kao mogućeg izvršioca, te njihovu međusobnu povezanost.

⁴ Prikupljanje informacija vrši se operativno-taktičkim metodama i radnjama, uključujući pozornu i patrolnu djelatnost, prikupljanje obavještenja, nadzora puteva, prevoznih sredstava, stanica, lokacija (pijace, javni lokali, kockarnice i sl.), kontrole masovnih okupljanja građana, racija, osmatranja, praćenja (u operativno-taktičkom smislu), organizovanjem kriminalističko – informativne djelatnosti, planiranjem kriminalističke djelatnosti, saznavanjem za krivične događaje iz sredstava informisanja, prijavama (samoprijave, anonimne i pseudonimne, prijave oštećenog ili drugih svjedoka, prijave javnih i privatnih

na djelatnost policijskih agencija, kada one postupaju u granicama svoje nadležnosti. Ona se ispoljava, prije svega, kroz kriminalističku kontrolu i kriminalističku obradu, a sastoji se u spoznaji, prikupljanju i obradi činjenica (indicija) koje upućuju na izvršeno krivično djelo i (ili) na lice kao učinioca krivičnog djela (Krivokapić, Krstić, 1999:6). Naime, saznanje da postoji ili da se priprema kriminalna radnja jedan je od najvažnijih operativno-organizacionih zadataka, budući da je to presudan momenat za donošenje odluke o taktičkom postupanju i planiranju operativne djelatnosti, čime se na početku pravi razlika u odnosu na to da li saznanja upućuju na izvršeno krivično djelo (ali ne upućuju na učinioca), ili na izvršeno krivično djelo i stvaraju sumnju u pogledu učinioca.

Za kriminalističko operativno postupanje karakteristična je opšta sumnja da bi u određenoj sredini moglo doći do kriminalnog, prekršajnog ili socijalno-patološkog ispoljavanja ili da bi određeno lice moglo izvršiti neku kriminalnu radnju (kriminalistička kontrola) ili osnovi sumnje da postoji konkretno krivično djelo i (ili) učinilac krivičnog djela (kriminalistička obrada) – vidi *shemu 1*. Do ovih stadijuma sumnje može se doći kroz prikupljanje informacija iz kriminalnog pretpolja (opšta sumnja) ili organizovanjem kriminalističko operativne djelatnosti (osnovi sumnje). Proaktivni pristup kriminalitetu, tj. uočavanja problema u lokalnoj zajednici koji mogu dovesti do kriminala (i drugih oblika bezbjednostnih nevolja), podrazumijeva uspostavljanje raznih oblika neposredne, planske i konstantne saradnje policije i građana na svim nivoima i svih kategorija, s ciljem da se uoče problemi koji mogu dovesti do kriminala i djeluje na njih kako bi se otklonili (Simonović, 2004:23). Organizovanje kriminalističko-operativne djelatnosti podrazumijeva realizaciju neophodnih taktičkih mjera i radnji u duhu adekvatnog operativnog kombinovanja u organizovanju policijskog rada, uključujući mogućnost njenog angažovanja na kriminalnim slučajevima i *ad hoc* otkrivanju kriminalnih radnji koje nisu bile predmet operativne obrade, nego su otkrivene iznenada (Krivokapić, Krstić, 1999:12).

Najteža krivična djela po pravilu vrše se potajno i bez svjedoka, s obzirom na to da učinioci nastoje da nakon njegovog izvršenja ostvare "skok u tamu" koji se ogleda u potajnom pripremanju, izvršenju, i uživanju plodova krivičnog djela (Vodinelić, 1984: 188), tako da su policijske agencije, tužilaštva i sudovi često upućeni da otkrivaju, razjašnjavaju, a ponekad i da presuđuju krivična djela jedino na osnovu indicija. Zbog toga, za uspješno otkrivanje i rasvjetljavanje krivičnih djela bitno je stručno uočavanje odgovarajući indicijalnih činjenica i njihovo znalačko korišćenje, kako bi se na vrijeme uočili određeni oblici kriminalnog ponašanja, i samim tim došlo do saznanja o izvršenom krivičnom djelu (*indicije koje ukazuju na postojanje krivičnog djela*) i učiniocima (*indicije koje ukazuju na moguće učinioce*). Po svojoj prirodi, na krivična djela mogu da ukazuju i *materijalne indicije*, odnosno kriminalističke infor-

---

organa) kao i drugim izvorima saznanja za postojanje krivičnog događaja i slično. Riječ je o mjerama i radnjama operativnog (a ne dokaznog) karaktera koje su prema logici stvari u saglasnosti sa uočavanjem, spoznajom i otkrivanjem činjenica u skladu sa sumnjom o izvršenoj kriminalnoj radnji, konkretnom izvršiocu i mogućnostima traganja za objektivnim činjeničnim stanjem.

macije koje su odražene na materijalne nosioce (predmeti i tragovi krivičnog djela, situacija krivičnog djela), *psihičke indicije* koje predstavljaju promjene u ponašanju izvršioca, kao i lica koja imaju bilo kakvu vezu sa krivičnim djelom ili im je poznato ko ga je izvršio, te *moralne indicije*, kao vrsta psiholoških, i temelje se na procjeni karaktera osumnjičenog ili okrivljenog. Smatra se da je *indicijalni dokaz* potpun samo kada obuhvata istovremeno materijalne, psihološke i moralne indicije. Sve one zajedno prikazuju događaj u cjelini: njegovu spoljnu i unutrašnju stranu. Bez prve, slučaj je pogrešno određen, bez druge, ostaje neobjašnjen (Vodineć, 1984: 189). Pored toga, može se govoriti i o *informativnoj vrijednosti indicija* koje se ostvaruju pomoću identifikacionih tragova. Doajen kriminalistike, prof. dr Vodineć kaže: "Analizom devet zlatnih pitanja kriminalistike dolazimo do zaključka da trag (signal nosilac informacije) sadrži ove informacione elemente: mjesne, lokalne (gdje?); vremenske (temporalne), (kada?); modalne (kako?); subjektivne, identifikacione (ko, s kim, koga?); objektivne identifikacione (šta?); instrumentalne identifikacione (ime?); motivacione (zašto?)". (Vodineć, 1984: 188).

Uočavanje navedenih indicijalnih činjenica moguće je utvrditi *neposredno* (saznanje iz čijeg sadržaja se direktno saznaje o nekoj indicijalnoj činjenici) ili *posredno* (utvrđivanje postojanja indicijalnih činjenica sa manjom ili većom vjerovatnoćom), odnosno *direktno* i *indirektno*. Indicijalne činjenice koje se odnose na krivična djela ne uočavaju se podjednako. Naime, neke činjenice je veoma teško uočiti, upravo zbog njihovog značaja za krivično djelo, pošto bi otkrivanjem njihovog prisustva bio i izvjesniji zaključak u odnosu na činjenicu o krivičnom djelu. Pri tome treba imati u vidu da se do takvih saznanja može doći i pomoću niza drugih indicija o pojavama, porastu pojedinih vrsta problema u zajednici (narkomanija, nasilje, itd.), koje na indirektnan način ukazuju na osnove sumnje krivičnih djela. Dokazna građa je najkvalitetnija kada je sačinjava sistem, cjelina međusobno povezanih *neposrednih* i *posrednih* (indicijalnih) dokaza, i kada se postojanje odlučnih činjenica ustanovljava kombinovanim dokazom. O *kombinovanom dokazu* treba govoriti kada su za istu činjenicu, koju treba dokazati, povezane različite vrste dokaza. U vezi sa jednom određenom činjenicom saslušani su svjedoci i vještaci, primijenjena objektivna dokazna sredstva, isprave i tragovi (Vodineć, 1994: 206).

Indicije koje ukazuju na postojanje krivičnih djela mogu se ispoljavati prije izvršenja kriminalne radnje, u toku njenog izvršenja ili pak posle izvršenja kriminalne radnje. *Indicije koje se ispoljavaju prije izvršenja krivičnih djela* ispoljavaju se nizom znakovnih, psiholoških i fizičkih manifestacija, koje ukazuju na pripremanje krivičnih djela i ispoljavanja volje za vršenjem takvih krivičnih djela. Svakako, pojedina krivična djela, kao što su krivična djela organizovanog kriminaliteta, spadaju u planirana krivična djela, pri čemu pripremanje izvršenja krivičnog djela ima dominantnu ulogu kod ovih krivičnih djela. Pored toga, pripremanje izvršenja kod ove grupe krivičnih djela je inkriminisano, tako da indicije koje se ispoljavaju u ovoj fazi izvršenja krivičnih djela organizovanog kriminaliteta imaju poseban značaj. Ove indicije mogu se manifestovati u planiranju vršenja krivičnih djela, udruživanju većeg broja lica, pribavljanju sredstava izvršenja, pripremanju alibija, pribavljanju falsifikovanih ličnih

isprava itd. Takođe, u ove indicije mogu se navesti i oni manifestacioni znakovi koji upućuju na ispoljavanje volje za vršenje krivičnih djela, a koje se prvenstveno ogledaju u orijentaciji ka profesionalnom vršenju krivičnih djela. *Indicije koje se ispoljavaju u toku izvršenja krivičnih djela* su najmnogobrojnije indicijalne činjenice koje ukazuju na postojanje krivičnih djela. One su vezane za preduzimanje konkretne radnje izvršenja pojedinih krivičnih djela i ogledaju se u prisustvu izvršioca na mjestu izvršenja krivičnih djela, posjedovanju sredstava izvršenja i motivacije za izvršenje konkretnih kriminalnih aktivnosti. To su osnovne indicije kao odraz izvršiočeve djelatnosti u fazi izvršenja. Ove indicije mogu ukazivati na postojanje ili nepostojanje krivičnog djela, sredstvo izvršenja, zaboravljene ili namjerno ostavljene predmete, tjelesne i duševne osobine i karakteristike, navike, vještine, sposobnosti i znanja, karakter koji je učinilac ispoljio prilikom izvršenja krivičnog djela kao indicija, poznavanje izvjesnih okolnosti koje nisu svima poznate ili nepoznavanje izvjesnih okolnosti koje bi morale biti nekome poznate i koje su se ispoljile prilikom izvršenja krivičnog djela, motiv krivičnog djela koji se ispoljio prilikom izvršenja, učestvovanje u izvršenju krivičnog djela itd. *Indicije koje se ispoljavaju nakon izvršenja krivičnih djela* manifestuju se dvostruko: *prvo*, kao indicije materijalne prirode (tragovi na izvršiocu, posjed sredstava izvršenja, način prikrivanja samog sredstva izvršenja, način prikrivanja predmeta pribavljenih krivičnim djelom, kao i korist od izvršenog krivičnog djela, a to je u krajnjoj liniji - profit) i *drugo*, indicije kao posljedica psihičkog dejstva izvršene kriminalne radnje na izvršiocu/e (prekomjerno trošenje novca, način držanja i ponašanja, neodoljiva potreba za iskazom i dokazivanjem, prikrivanje identiteta, abnormalne uplate igara na sreću, interesovanje o toku postupka i pokazivanje interesa za ključne svedoke, itd.)⁵.

Po vrijednosti koju imaju u kriminalističkoj djelatnosti indicije se dijele na: a) indicije kao orijentaciono-eliminacione činjenice i b) indicije sa pravnim važenjem, tj. dokaznom snagom (posredni dokazi) (Simonović, Matijević, 2007: 110, 111). *Indicije kao orijentaciono-eliminacione činjenice* su nezamjenljive u postupku u fazi kriminalističke kontrole i kriminalističke obrade. Prikupljaju ih policijski službenici u vanprocesnoj djelatnosti preduzimajući operativno-taktičke radnje. Na taj način pribavljene kriminalističke informacije nemaju karakter dokaza u pravnom smislu te riječi, ali imaju neprocjenjiv značaj jer usmjeravaju kriminalističku djelatnost u određenim pravcima. Na osnovu tako pribavljenih indicija mogu da se planiraju i provjeravaju različite kriminalističke verzije kojima se objašnjavaju i utvrđuju moguća značenja pronađenih indicija. Većina pronađenih indicija u istrazi ima prevashodno heurističku ulogu pomoću koje se traga za novim (do tada) nepoznatim nosiocima dokaznih informacija koje će u krivičnom postupku imati snagu dokaza (npr., korišćenjem psa tragača došlo se do materijalnih predmeta nosilaca dokaznih informacija koje će

---

⁵ O indicijama prije izvršenja, za vrijeme i poslije izvršenja krivičnog djela vidi detaljnije: Vodinelčić, V. (1985). *Kriminalistika – otkrivanje i dokazivanje*, Skopje: Fakultet za bezbednost; Krivokapić, V. Krstić, O. (1999). *Kriminalistika taktika II*, Beograd: Policijska akademija; Simonović, B. Matijević, M. (2007). *Kriminalistika taktika*, Banjaluka: Internacionalan asocijacija kriminalista; Simonović, B. (2004). *Kriminalistika*. Kragujevac: Pravni fakultet, i druga izdanja kriminalistike.

biti obezbjeđene dokaznim radnjama, recimo uviđajem). *Indicije sa dokaznom snagom (posredni dokazi)* prikupljaju se primjenom procesnih (sudskih radnji) i predstavljaju dokaze u pravnom smislu riječi. Proces dokazivanja pomoću indicija je drugačiji i duži nego pomoću neposrednih dokaza. Za razliku od neposrednog dokaza koji je jednoznačan (npr., izjava svjedoka očevica), indicijalan dokaz je višeznačan, tako da je neophodno planirati i provjeravati verzije o svakom od mogućih značenja. Na drugoj strani svaka indicijalna činjenica posmatrana izolovano, sama za sebe, nema veliku dokaznu vrijednost, upravo zbog svoje višeznačnosti. Zato se indicijalni dokaz gradi povezivanjem svih indicija u cjelinu, njihovim uzajamnim analiziranjem, procjenom i vrednovanjem. Indicijalni dokaz je sastavljen dokaz, koji sačinjava ukupnost svih indicija koje zajedno treba da čine mozaik, sliku, cjelovito objašnjenje čitavog krivičnog događaja. Ovde se sreće prelazak kvantiteta (moguće višeznačno objašnjenje svake pojedine indicije) u novi kvalitet kada sve indicije zajedno posmatrano, grade cjelovitu dokaznu zgradu, jer sve one u cjelini, isključuju različita objašnjenja događaja (verzije), i nameću samo jedno tumačenje. Indicijalni dokaz je potpun samo kada se različita tumačenja svake indicije međusobno isključuju i kada ostaje samo jedno, koje logički ne dozvoljava planiranje drugih verzija. Dokazivanje pomoću indicija ne određuje samo broj indicija u procesu njihovog međusobnog upoređivanja nego i kvalitet (*težina*) svake pojedine indicije. Veću dokaznu snagu ima manji broj značajnijih indicija (tzv. *glavne indicije*) koje ukazuju na bližu i jaču vezu između krivičnog djela i nekog lica, nego veći broj manje značajnih indicija (tzv. *sporedne indicije*) kod kojih je ta veza dalja, slabija i manje specifična (Simović, 2007).

3. INDICIJE KOJE UKAZUJU NA POSTOJANJE ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA

Indicije koje ukazuju na postojanje krivičnih djela organizovanog kriminaliteta mogu se ispoljavati prije izvršenja kriminalne radnje, u toku njenog izvršenja ili pak poslije izvršenja kriminalne radnje, odnosno krivičnih djela organizovanog kriminaliteta. *Indicije koje se ispoljavaju prije izvršenja krivičnih djela organizovanog kriminaliteta* ispoljavaju se nizom znakovnih, psiholoških i fizičkih manifestacija, koje ukazuju na pripremanje krivičnih djela organizovanog kriminaliteta i ispoljavanja volje za vršenje takvih krivičnih djela. Svakako, krivična djela organizovanog kriminaliteta spadaju u planirana krivična djela, pri čemu pripremanje izvršenja krivičnog djela ima dominantnu ulogu kod ovih krivičnih djela. Pored toga, pripremanje izvršenja krivičnih djela organizovanog kriminaliteta je inkriminisano, tako da indicije koje se ispoljavaju u ovoj fazi izvršenja krivičnih djela organizovanog kriminaliteta imaju poseban značaj. *Indicije koje se ispoljavaju u toku izvršenja krivičnih djela organizovanog kriminaliteta* su najmnogobrojnije indicijalne činjenice koje ukazuju na postojanje krivičnih djela organizovanog kriminaliteta. One su vezane za preduzimanje konkretne radnje izvršenja pojedinih krivičnih djela organizovanog kriminaliteta i ogledaju se u prisustvu izvršioca na mjestu izvršenja krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, posjedovanju sredstava izvršenja i motivacije za izvršenje konkretnih kriminalnih aktivnosti organizovanog kriminaliteta. To su osnovne indicije kao odraz izvršiočeve djelatnosti u fazi izvršenja. Ove indicije mogu ukazivati na postojanje ili

nepostojanje krivičnog djela organizovanog kriminaliteta, sredstvo izvršenja, zaboravljene ili namjerno ostavljene predmete, motiv izvršenja, itd. *Indicije koje se ispoljavaju nakon izvršenja krivičnih djela organizovanog kriminaliteta* manifestuju se dvostruko: *prvo*, kao indicije materijalne prirode (tragovi na izvršiocu, posjed sredstava izvršenja, način prikrivanja samog sredstva izvršenja, način prikrivanja predmeta pribavljenih krivičnim djelom, kao i korist od izvršenog krivičnog djela, a to je, u krajnjoj liniji – profit) i *drugo*, indicije kao posljedica psihičkog dejstva izvršene kriminalne radnje na izvršioca/e (Šikman, 2010).

Indicije koje ukazuju na krivična djela organizovanog kriminaliteta mogu biti različite po obliku ispoljavanja i po stepenu osnova sumnje, a među njima su najznačajnije⁶:

- učestalo vršenje krivičnih djela iz domena osnovnih djelatnosti organizovanog kriminaliteta (nelegalna trgovina ljudima, drogom i dr., krijumčarenje ljudima i raznim drugim dobrima, korupcija, pranje novca i sl.), kao i profesionalna orijentacija ka vršenju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta⁷;
- prisustvo krivičnih djela iz oblasti nasilničkog kriminaliteta izvršenih na profesionalan i gangsterski način u stilu mafijaških organizacija, specifični obračuni između pojedinaca i kriminalnih grupa (uključujući korišćenje automatskog oružja, eksplozivnih naprava i slično)⁸, oštećenje i uništenje kuća, vozila, ugostiteljskih i drugih objekata i dr;
- planiranju vršenja krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, udruživanju većeg broja lica, pribavljanju sredstava izvršenja, pripremanju alibija za pojedine članove kriminalne organizacije, pribavljanju falsifikovanih ličnih isprava⁹ itd;
- učestalost otmica biznismena i drugih materijalno dobro situiranih lica i plaćanje određene nadoknade za njihovo puštanje na slobodu;
- neprijavlivanje napada od strane oštećenih usljed straha od odmazde;

⁶ Navedena lista svakako nije i konačna, već konstatuje indicije koje su po svojoj učestalosti dominantne. Uporedi: Vodinić, V. (1992). Kriminalitet sa mrežnom strukturom i organizovani kriminalitet profita, *Bezbednost*, broj 1, Beograd: MUP Srbije, str. 21–25.; Bošković, M. (2003). *Transnacionalni organizovani kriminalitet*, Beograd: Policijska akademija, str. 297–300.; Simonović, B. (2004). *Kriminalistika*, Pravni fakultet u Kragujevcu, Beograd: Grafolik, str. 631–632.

⁷ To su prije svega manifestacioni znakovi koji upućuju na ispoljavanje volje za vršenje krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, što su indicije koje se prvenstveno ogledaju u orijentaciji ka profesionalnom vršenju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta

⁸ Npr. dešavaju se fizički napadi koji se ne prijavljuju policiji; dešavaju se ubistva, podmetanja eksploziva pod vozila, u stanove i lokale ili požari bez jasnih motiva; profesionalni način izvršenja ubistva ili podmetanja eksploziva (npr. ubistva iz vozila u pokretu); ubistva se vrše iz oružja koje nije dostupno građanima (iz automatskih pušaka, heklera itd).

⁹ Navedene i mnoge druge radnje ulaze u plan izvršenja kriminalnih radnji, koji pripremaju kriminalne organizacije i koji čini sastavni dio njihove "poslovne" orijentacije.

- malverzacije sa svjedočenjem (izbjegavanje građana da svjedoče pod motivacijom da nisu ništa ni čuli ni vidjeli, iako se krivično djelo desilo na javnom mjestu i uz njihovo prisustvo, izmjena na sudu u korist okrivljenog prethodno datog iskaza u istrazi, pojava novih svjedoka u krivičnom postupku za krivična djela organizovanog kriminaliteta koja su ranije bila nepoznata, odnosno kojih ranije nije bilo);
- učestala primjena sile, prijetnje, zastrašivanje, ucjena i korupcija, prisustvo klasičnog reketa, usluga zaštite i specifičnog vida reketa u sferi crnog tržišta i sive ekonomije, prijetnje upućene policiji, tužiocu i drugim organima nadležnim za suzbijanje organizovanog i transnacionalnog organizovanog kriminaliteta¹⁰;
- prisutan sloj bogatih ljudi za koje se ne zna porijeklo imovine i visok životni standard¹¹, visoka cijena angažovanja poznatih advokata za branioce¹², otvaranje računa u stranim bankama, način držanja i ponašanja učinilaca ovih krivičnih djela;
- umiješanost u kriminalne radnje pripadnika agencija za sprovođenje zakona, sumnjivi kontakti predstavnika raznih političkih struktura sa pojedinim članovima kriminalnih organizacija;
- neadekvatan krivični progon i blaga kaznena politika prema pojedinim učiniocima krivičnih djela organizovanog kriminaliteta;
- krivična djela se vrše i nakon hapšenja šefova kriminalnih organizacija (ili se povećava njihov broj) i drugo.

4. PRIMJENA INDICIJALNOG METODA PRI RAZJAŠNJAVANJU I DOKAZIVANJU KRIVIČNIH DJELA ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA

Opštepoznato je da se u početnim fazama operativnog rada dolazi do indicija, ne o konkretnim krivičnim djelima, već o pojavama, manifestaciji bezbjednosnih problema u lokalnoj zajednici, pojedinim licima koja mogu da budu dio struktura organizovanog kriminaliteta itd. Radi se o specifičnim vidljivim znacima i simptomima koji bi mogli ukazivati da se na nekom području odvijaju aktivnosti koje spadaju u organizovani kriminalitet, te o licima i potencijalnoj strukturi organizovanog kriminaliteta¹³. Navedenim indicijalnim činjenicama uočavaju se simptomatične pojave, iden-

¹⁰ Npr. anonimno se prijete policajcima, sudijama i tužiocima koji rade na konkretnim krivičnim predmetima, kao i članovima njihovih porodica.

¹¹ Npr. lica koja nemaju legalne prihode žive „na visokoj nozi“ (luksuzni automobili, velike kuće, trošenje velikih svota novca itd.).

¹² Npr. odmah nakon hapšenja osumnjičenih za organizovani kriminal nastupaju advokati sa unaprijed potpisanim ovlaštenjem za zastupanje.

¹³ Npr. lijepo obučeno lice često se viđa kako vozi skupocjeni automobil po okolini, tokom dana i večeri. Niko ne zna čime se bavi i ko je konkretna osoba. Ovo može da ukazuje da se lice, bavi određenim nezakonitim aktivnostima ili da organizuje vršenje kakvih nezakonitosti. Ili, nova grupa poslodavaca počinje da opslužuje lokal – npr. restoran koji je do tada bio zatvoren. Snadbjevač pićem je nov, kao i snadbjevač hranom, a postavljeni su i novi muzički uređaji i oprema. Neki od snadbjevača su poznati kao lica koja su ranije imala veze sa organizovanim kriminalitetom. Ovo je čvrsta indicija da su figure organi-

tifikuju pojedinci koji možda imaju veze sa pojavom, uočavaju određene veze, kontakte, a sve to daje osnovu za dalji kriminalističkooperativni, posebno kriminalističko-obavještajni rad u cilju provjeravanja postojećih podataka, prikupljanja novih, njihove obrade, sređivanja i korišćenja u procesu sklapanja "mozaika" o vezama, relacijama, odnosno eventualnoj organizovanoj kriminalnoj grupi. Veoma je bitno da cjelokupna kriminalističko-obavještajna djelatnost usmjerena ka organizovanom kriminalitetu, a posebno prikupljanje podataka bude što manje primjetno i da ničim ne mjenja ustaljeni tok života, rada, ponašanja sredine, a time i pojedinaca.

Upravo zbog toga, čini se ispravnim mišljenje prof. dr Branislava Simonovića da se efikasnijim radom policije na nivou lokalne zajednice, te saradnjom sa građanima, lakše mogu uočiti posljedice koje iza sebe ostavljaju neke forme organizovanog kriminaliteta, kao što su rast narkomanije, krađa automobila, korupcija pojedinih službenika, naglo bogaćenje lica koje nema pokriće u njihovim legalnim poslovima i sl. Takve posljedice predstavljaju putokaz u kojem pravcu usmjeriti kriminalističku obradu, radi otkrivanja nosilaca tih inkriminacija i njihovog dokazivanja (Simonović, 2001:277-278). Metodama koje policija koristi u cilju poboljšanja odnosa sa građanima, u sklopu strategije *community policing*, poput informisanja građana, savjetovanja u pogledu zaštite lične i imovinske bezbjednosti, angažovanja u poslovima policije i prevenciji kriminaliteta, organizovanja zajedničkih sastanaka, obuke i kurseva, primjene problemski orijentisanog pristupa i sl., u velikoj mjeri se može steći povjerenje lokalnog stanovništva¹⁴. Informacije se mogu širiti putem masovnih sredstava informisanja, a tamo gdje je potrebno obuhvatiti i mjere za unapređenje učešća javnosti u sprečavanju tog kriminala i borbi protiv njega. Za razliku od klasičnih oblika kriminaliteta, kod kojih policija savjetuje građane kako da zaštite ličnu i imovinsku bezbjednost, kod informisanja o organizovanom kriminalitetu se treba boriti protiv defetističkog shvatanja građana da njime nisu neposredno ugroženi, predočavanjem uticaja ovog kriminalnog fenomena na pad životnog standarda u svim segmentima društva, počev od oblasti zapošljavanja, kreditiranja, osiguranja, zdravlja, obrazovnog sistema i sl., što ima itekakve posljedice po svakog člana društva. Precizne i otvorene informacije o preduzetim mjerama u borbi protiv organizovanog kriminaliteta, koje ne štete pojedinačnim istragama, pomoći će da se

---

zovanog kriminaliteta kupile ili obezbjedile na drugi način kontrolu nad tim biznisom. Ili, jeftin hotel izgleda kao da dobro posluje. U posljednje vrijeme uočeno je mnogo posjetilaca, od kojih mnogi i ne nose prtljag. Zadržavaju se relativno kratko, uglavnom do ranih jutarnjih časova. Ovo može da ukaže na prostituciju ili kakvu drugu nelegalnu aktivnost. Isto tako prijavljeni slučajevi pucnjave, pronađeni tragovi (čaure, tečnost koja asocira na krv, itd.), vožnja autom, na način da se ugrožava bezbjednosti drugih u saobraćaju, i slično, mogu da ukažu da se radi o nekakvom obračunu među licima koja mogu imati veze sa tim područjem. Neki od primjera preuzeti su iz Policijskog vodiča za organizovani kriminalitet, i to iz onog dijela koji govori o simptomima organizovanog kriminaliteta za policajce u patroli. Izvor: *Police Guide on Organized Crime*. (1972). US Dept. of Justice Law Enforcement Assistance Admin. Criminal Justice Programs United States, Washington, DC: Superintendent of Documents.

¹⁴ Informisanje građana je jednako važno i u oblasti organizovanog kriminaliteta, na šta upućuje i Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta u članu 31. stav 5, gdje je propisano da će države potpisnice nastojati da podignu nivo svijesti u javnosti o postojanju, uzrocima i težini transnacionalnog organizovanog kriminala, kao i tome kakvu prijetnju on predstavlja.

dobije veća podrška javnosti i građana, čak i kod veoma teških i ozbiljnih zahvata u njihove slobode i prava, koji, naravno, moraju biti legalni. Uravnotežen i objektivan pristup u odnosu sa medijima može za rezultat imati dobijanje podrške svih relevantnih subjekata, a prije svega građana kroz podizanje povjerenja u organe nadležne za sprovođenje zakona. Na ovaj način mogu se mobilisati i ohrabriti napori brojnih društvenih subjekata za suočavanje sa problemom organizovanog kriminaliteta (Marinković, 2006: 13-36). Navedene osnove informisanja građana i saradnje sa građanima po pitanjima organizovanog kriminaliteta pospješuju efekat povratne veze (*feed-back*) što je svakako značajno u ovoj fazi prikupljanja informacija, odnosno potvrđivanja ili demantovanja indicija koje ukazuju na određena lica kao moguće članove strukture organizovanog kriminaliteta ili pak na njihove djelatnosti.

U kriminalistici su razrađene tri metode za otkrivanje nepoznatih učinilaca na osnovu indicija¹⁵: 1) metoda eliminisanja pri otkrivanju učinioca pojedinog krivičnog djela (šta se desilo), šta označava izvršioca; 2) metoda otkrivanja nepoznatog učinioca po načinu izvršenja u slučajevima ponavljanja krivičnih djela – korišćenje MOS metode; i 3) metoda sastavljanja lista indicija za više krivičnih djela i za više osumnjičenih lica kako bi se pronašao stvarni izvršilac – vrijeme izvršenja, mjesto izvršenja, ograničen broj lica kao mogućih izvršilaca. (1) Najprije je potrebno postaviti kriminalističkotaktičku diferencijalnu dijagnozu i utvrditi krivičnopravni značaj (sadržaj) konkretnog krivičnog događaja. Na osnovu analize posljedice krivičnog djela, mora se odgovoriti na pitanje da li u konkretnom slučaju postoji krivično djelo. Ako djelo postoji, treba utvrditi o kojem je riječ i da li konkretno krivično djelo ima obilježja organizovanog kriminaliteta. Potom treba utvrditi ona obilježja koja karakterišu nepoznatog izvršioca, odnosno kriminalnu organizaciju, kao i utvrditi vezu osumnjičenog sa krivičnim djelom, tj. vezu kriminalne organizacije sa krivičnim djelom. (2) S obzirom na to da kriminalne organizacije karakteriše specijalizacija u vršenju pojedinih vrsta krivičnih djela (npr. trgovina ljudima, drogom, oružjem, itd.), pri čemu do izražaja dolazi ponavljanje načina izvršenja krivičnih djela (ili određenih segmenata) stvara se osnova za primjenu kriminalističkih metoda njihovog razotkrivanja korišćenjem MOS metode. Tako, polazeći od podsistema¹⁶ *Modus operandi*

¹⁵ Ove metode je prvi u svijetu prikazao Vajngart u knjizi: *Kriminalna taktika*, Beograd, 1905, str. 106–112. U domaćoj kriminalističkoj literaturi tim pitanjem bavio se Vladimir Vodinelić, *Kriminalistika*, str. 194–202. Vidi šire: Simonović, B. (2004). *Kriminalistika*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu.

¹⁶ *Modus operandi* je složen sistem koji se može podeliti na podsisteme: a) način pripremanja krivičnog djela; način pristupanja (izbora) objektu napada odnosno žrtvi, uspostavljanje kontakta ili navođenje izgovora za kontakt, način i karakteristike (mjesne, vremenske, lokalne) izbora mjesta napada (geografska uslovljenost); osobnosti prethodnog odnosa između učinioca i žrtve odnosno objekta napada; b) način izvršenja same radnje krivičnog djela (preferisanje objekata napada, vrijeme i mesto izvršenja, individualne osobnosti koje se ispoljavaju, npr. na mesto izvršenja krivičnog dela (u jednom slučaju, razbojnik je išao sa dresiranim psom); osobnosti koje su karakteristične za pojedine vrste krivičnih djela (njih treba podijeliti u skladu sa tipskim karakteristikama, kriminalističkim osobnostima različitih vrsta krivičnih djela); psihičke karakteristike učinioca koje je pokazao na mjestu izvršenja krivičnog djela ili u okviru odvijanja radnje izvršenja (karakter, cinizam, hladnokrvnost, eksplozivnost odnosno afektivnost, mirnoća, proračunatost, strašljivost, hrabrost, iracionalnost); radnje i navike koje su tipične i prepoznat-

sistema, kriminalnu aktivnost organizovanih kriminalnih grupa treba razvrstati na navedene podsisteme i u okviru svakog podsistema izvršiti detaljnu analizu pojedinačnih kompleksa elemenata. Na taj način uočavaju se neke karakteristike koje se mogu ponavljati i kod različitih krivičnih djela čiji su učinioci za sada nepoznati, a nisu vezane samo za kompleks radnje izvršenja. (3) S obzirom na profesionalnu orijentaciju kriminalnih organizacija, kao i ponavljanja krivičnih djela, obično onih za koja su specijalizovane (organizovana krađa motornih vozila, falsifikovanje novca, itd.), moguće je dovoditi u vezu izvršioca krivičnih djela s vremenom i mjestom njihovog izvršenja. Da bi mogla da se primijeni treća metoda, treba da budu ispunjeni sljedeći uslovi: a) potrebno je da se zna vrijeme izvršenja krivičnih djela (npr., vrijeme organizovane krađe motornih vozila); ili b) treba da bude poznato mjesto izvršenja (lokacije u gradu, garaže, itd.) i c) potrebno je da postoji ograničen broj kriminalnih organizacija koje se bave ovom vrstom kriminalnih radnji (zatvoren krug) (Simonović, Matijević, 2007).

Navedenim metodama dolazi se do saznanja koja su karakteristična za organizovani kriminalitet, na osnovu kojih se može doći do stepena osnovna sumnje, pa i do izvjesnog stepena vjerovatnoće u odnosu na učinioce (članove kriminalne organizacije) konkretnog krivičnog djela organizovanog kriminaliteta, što faktički omogućava dalji operativni rad pri otkrivanju učinioca i obezbjeđenju dokaza. U daljem operativnom radu nužno je koristiti savremeni pristup, koji se ogleda u usmjeravanju kriminalističko-obavještajnog rada u pravcu prikupljanja, obrade i korišćenja operativnih podataka, kao i kvalitetnoj kriminalističkoj analizi (praćenje toka određenih pojava do njihovih izvora, da bi se otkrili opšti principi koji stoje iza njih, kao i iznijeli ili iskazali rezultati ovog procesa). Zapravo, savremena strategija kriminalističko-obavještajne djelatnosti podrazumijeva afirmaciju tzv. preventivne istrage, koja omogućava rastezanje vremena kriminalističke istrage unaprijed, što znači da se pojave prate u okruženju prije samog čina izvršenja krivičnog djela, sa ciljem da se spriječi njegovo izvršenje ili obezbjede ključni podaci i informacije za buduću represivnu istragu, po izvršenju krivičnog djela.

U postupku primjene indicijalnog metoda, moraju se, tokom analize brižljivo postaviti odgovarajuće verzije, planirati primjena pojedinih kriminalističkih metoda, odnosno radnji i mjera, odrediti redoslijed i vrijeme njihovog preduzimanja, pa tek potom prići realizaciji plana. U trenutku nastanka prve sumnje često se ne zna se da li je uočeni događaj krivično djelo, koje su njegove stvarne dimenzije, koji je način

---

ljive (puši, pokazuje tikove, urinira na mestu izvršenja itd.); fizičke ili zdravstvene karakteristike vezane za učinioce koje su utvrđene na osnovu izjava svedoka ili analize tragova (npr., hromost na jednu nogu, šištanje iz pluća prilikom disanja); način komunikacije sa žrtvom (verbalna – karakteristike govora – i neverbalna komunikacija); upotrebjeno sredstvo izvršenja, oružje ili oruđe (vrsta sredstva, način upotrebe, individualne karakteristike vezane za upotrebu, ili osobenosti oružja ili oruđa); ponašanje na mestu izvršenja krivičnog dela; način dolaska (prevozno sredstvo, pešice) i c) način prikriivanja tragova krivičnog dela, postojanje (i način) fingiranja, način napuštanja mesta krivičnog dela (sredstvo, brzina). U: Simonović, B., Matijević, M.: *Kriminalistika taktika*, Internacionalna asocijacija kriminalista, Banjaluka, 2007, str. 127–128.

izvršenja, prikrivanja, ko su saučesnici, koje su štetne posljedice, ko uživa korist od krivičnog djela i sl. Stoga se na osnovu takve sumnje formulišu prve verzije, s ciljem da se kroz operativnu djelatnost provjere i transformišu u veći stepen sumnje, odnosno kako bi fond saznanja koji predstavlja opštu sumnju prerastao u osnove sumnje, čime se i stiču propisani uslovi za otvaranje operativne obrade i preduzimanje konkretnih kriminalističko-operativnih radnji. Znači, prvo je potrebno postaviti *opšte verzije* prema uzroku i suštini kriminalne aktivnosti, da bi se potom postavile verzije koje se odnose na kriminalnu organizaciju, vrste kriminalnih aktivnosti, itd. Proces planiranja opštih i posebnih verzija predstavlja značajno induktivno prikupljanje i uopštavanje činjenica, naročito tragova i predmeta krivičnog djela, s tim da podaci na kojima se zasnivaju verzije ne mogu da protivrječe jedni drugima niti verzijama, jer u tom slučaju operativna obrada neće moći dati očekivane rezultate. U zavisnosti od toga o kojoj djelatnosti organizovanog kriminaliteta je riječ i koje je konkretno krivično djelo iz te oblasti u pitanju, potrebno je prvo utvrditi sve bitne elemente svakog krivičnog djela, postojanje kriminalne organizacije, čiju organizacionu strukturu i cjelokupnu kriminalnu djelatnost treba u potpunosti razjasniti. Nakon toga, potrebno je djelatnost usmjeriti na razjašnjavanje i dokazivanje kriminalne djelatnosti svih onih članova čija se pripadnost toj organizaciji utvrdi, pri čemu posebnu pažnju treba posvetiti rukovodstvu kriminalne organizacije. U toku primjene indicijalnog metoda pri razjašnjavanju i dokazivanju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, bitno je da agencija za sprovođenje zakona svoju operativnu aktivnost usmjeri na otkrivanje ostalih članova kriminalne organizacije iz koje potiče osumnjičeni i na razjašnjavanje njene cjelokupne kriminalne djelatnosti. Takođe, veoma je bitno primjenom indicijalnog metoda razjasniti status kriminalne organizacije, tj. da li je ona uspostavila kriminalne veze i sa kojim organima, da bi se potom operativna djelatnost usmjerila u pravcu utvrđivanja lica iz organa vlasti, državnih, političkih i drugih organa koji podržavaju veze sa kriminalnom organizacijom. Dalje, pri razjašnjavanju kriminalne djelatnosti posebno treba utvrditi sve vrste aktivnosti kriminalne organizacije i prostor njenog djelovanja, tj. da li samo djeluje u nacionalnim okvirima ili je svoju djelatnost proširila i na prostore drugih zemalja, tj. da li je organizovani kriminalitet poprimio obilježja transnacionalnog kriminaliteta. Pored toga, pri razjašnjavanju strukture kriminalne organizacije čiji su pripadnici izvršili krivično djelo, treba sagledati i njen oblik zaštite, tj. da li su uspostavljene veze sa relevantnim subjektima ili se organizacija služi metodama sile i zastrašivanja ili i jednim i drugim (Šikman, 2010).

Svakako, *pluralitet verzija* je izuzetno važan metodološki pristup u kriminalističkoj obradi krivičnih djela organizovanog kriminaliteta i ovaj metod predstavlja osnov svake operativne obrade krivičnih djela organizovanog kriminaliteta. Zbog toga je neophodno postaviti sve objektivno moguće verzije, što predstavlja pluralitet verzija, kako u odnosu na predmet dokazivanja, tako i u pogledu dokaznih činjenica, s tim da sve verzije moraju biti obuhvaćene planom i podjednako razrađene i detaljno provjerene, jer će se jedino ovakvim načinom planiranja neke ili više verzija uklopiti u realnost kriminalnog događaja. Pored toga, ovakav način planiranja verzija omogućava primjenu metoda eliminacije kojim se eliminišu sve sem jedne verzi-

je, čime se stiče visok stepen vjerovatnoće da upravo ta jedina verzija odgovara stvarnom stanju izvršenog krivičnog djela. Metod eliminisanja obavezno se primjenjuje u radu sa verzijama, ali samo pri njihovom stvaranju i odbacivanju, za njihovu verifikaciju i eliminaciju, a ne kao dokaz i argument za fundiranje istinitosti preostale verzije koja može da bude neistinita kao i odbačene verzije (Vodinelić, 1985:170). U postupku rada s verzijama mogu se primjenjivati i *specijalne verzije* u odnosu na neke sporne okolnosti koje se mogu pojaviti u toku razjašnjavanja krivičnih djela organizovanog kriminaliteta. Pored navedenih verzija, u istrazi krivičnih djela organizovanog kriminaliteta, mogu se primjenjivati i *prognostičke verzije*, s obzirom na to da određena krivična djela organizovanog kriminaliteta mogu ostvariti određene implikacije u budućnosti. U tom kontekstu može se koristiti induktivno predviđanje kod kojeg prognoza ne prati njen sadržaj, pa zaključak dobija svoje vjerovatno značenje. Najčešći oblici induktivnog predviđanja su verzije po osnovu ponavljanja neke pojave i verzije po analogiji. Prognostičke verzije se odnose na rezultate operativno-taktičkih, ali i procesno-dokaznih radnji, dakle na planiranje realizacije postavljenog cilja kroz radne rezultate. Dakle, pretpostavke se zasnivaju na prognoziranju činjenica. U svrhu prognoza mogu se koristiti i strategijske procjene, kao kriminalističko-obavještajni proizvodi (Bošković, Matijević, 2007:85). Strategijske procjene daju tačnu sliku situacije, te prikaz kako se ta slika mijenja i kako bi se mogla promijeniti u budućnosti. Njihov cilj je da identifikuju dugoročnija pitanja u jednoj oblasti, kao i obim i projekcije – predviđanja za rast kriminaliteta. One uključuju njihov cilj i obim; sadašnju situaciju; progres ka ciljevima postavljenim još od prethodne procjene; glavne oblasti kriminaliteta; demografsko-socijalne probleme; šeme – trendove kriminaliteta; ograničenje sredstava, kao i pregled – rezime. Strategijska procjena može biti procjena prijetnje opasnosti, procjena ranjivosti, predviđanje ili opšta generalna procjena kriminaliteta. Može se upotrijebiti da bi priorizirala napore službi za sprovođenje zakona ocjenjivanjem stepena opasnosti i preporučivanjem dugoročnih akcija operacija da bi se umanjile opasnosti i prijetnje. Strategijske procjene daju upute i pravce – smjernice ministarstvu – upravama, i treba da obezbijede faktičke osnove za donošenje izvršnih odluka (Krivokapić, Krstić, 1999:185).

I na poslijetku potrebno je izvršiti provjeravanje verzija, koje se ostvaruje deduktivnim metodom: dedukcijom posljedice iz dotične verzije. Naime, provjeravanje verzija predstavlja skup misaone i stvarne djelatnosti kriminalista usredsređenih na potvrđivanje ili odbačaj postavljene verzije (Krivokapić, Krstić, 1999:185)¹⁷. U cilju provjere postavljenih verzija, u zavisnosti od toga o kakvim je verzijama riječ i na kakvom se činjeničnom stanju zasnivaju, primjena indicijalnog metoda mora doves-

---

¹⁷ Provjeravanjem kriminalističkih verzija teži se iznalaženju što više posljedica koje iz njih proističu. Ako se sve te misaone iznađene posljedice podudare sa praktično ustanovljenim činjenicama i nijedna među njima ne protivrječi, verzija se smatra vjerovatnom. Što su posljedice koje su izvedene iz verzije raznovrsnije i mnogobrojnije i više u saglasnosti sa iskustvom, vjerovatnost da je verzija tačna je veća. Znači da je provjeravanje verzija prethodna logična djelatnost kriminaliste i njegov praktični rad, tj. preduzimanje planiranih mjera i radnji.

ti do potvrde ili eliminacije neke ili svih postavljenih verzija. Međutim, tokom provjere verzija, naročito ako se odnose na motiv i sredstva izvršenja, ostvarenu dobit, kao i na krug osumnjičenih lica, bez obzira na to što one nisu potvrđene, dolazi se do novih indicijalnih činjenica koje omogućavaju postavljanje novih verzija, sve dok se ne obezbjeđe dokazi koji ukazuju na istinitost ili neistinitost sporne činjenice. Zbog toga je veoma bitno da se razjašnjavanje i dokazivanje krivičnih djela organizovanog kriminaliteta kroz primjenu indicijalnog metoda vrši kroz jedan timski rad i u saradnji sa drugim agencijama za sprovođenje zakona, obavezno kroz rukovodeću ulogu nadležnog tužioca koja je posebno značajna u odnosu na kvalitet i kvantitet prikupljenih ličnih i materijalnih dokaza i njihovu relevantnost u odnosu na sticanje stepena osnovane sumnje da je određeno lice učinilac krivičnog djela. U saradnji s realizacijom planiranih radnji i mjera do izražaja posebno treba da dođu ona operativna ovlašćenja koja, osim agencija za sprovođenje zakona, nemaju drugi organi.

5. ZAKLJUČAK

Navedeni kratki pregled navodi nas na konstataciju da indicijalni metod predstavlja nužan metodski pristup spoznaje, koji ima vrlo značajnu ulogu u daljem toku krivičnog postupka. Ovaj opšti zaključak ima potpuno valorizaciju i kada je riječ o otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta. Bez obzira što je dominantno mišljenje, da tradicionalni kriminalistički pristup ima vrlo ograničenu primjenu u suzbijanju organizovanog kriminaliteta (za razliku od primjene savremenih istražnih metoda), indicijalni metod je svakako neophodan metodski pristup.

Kriminalističko modeliranje, kriminalističko profilisanje, podaci iz geografskog informacionog sistema (GIS), kao i informacije iz domena kriminalističko-obavještajne djelatnosti predstavljaju značajnu indicijalnu osnovu za operativni rad u sklopu operativne obrade radi prikupljanja odgovarajućih dokaza. Operativno korišćenje materijalnih, nematerijalnih i drugih indicijalnih činjenica kroz primjenu indicijalnog metoda dovodi do obezbjeđenja materijalnih i ličnih dokaza, odnosno do izvora ličnih dokaza. Dakle, iz svega navedenog može se konstatovati da je veoma bitno da se u primjeni indicijalnih metoda detaljno sagledaju svojstva svake indicijalne činjenice, posebno njen operativni značaj, tj. mogućnosti njenog operativnog korišćenja kroz primjenu indicijalnog metoda. Za sve činjenice bitne za dokazivanje krivičnog djela i krivične odgovornosti učinioca/a nužno je da se obezbjeđe odgovarajući materijalni i lični dokazi.

LITERATURA

1. Bošković, M., Matijević, M. (2007). *Kriminalistika operativa*, Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova.
2. Vodinić, V. (1990). *Što je otkrivanje, a što razotkrivanje krivičnog djela i razotkrivanje učinioca*, Studija, Zabreb: RSUP Hrvatske.
3. Vodinić, V. (1985). *Kriminalistika – otkrivanje i dokazivanje*, Skopje: Fakultet za bezbednost.
4. Krivokapić, V. Krstić, O. (1999). *Kriminalistika taktika II*, Beograd: Policijska akademija.
5. Marinković, D. (2006). Kriminalistička strategija suzbijanja organizovanog kriminaliteta – osnovni konstitutivni elementi, *Zbornik radova "Sprečavanje i suzbijanje savremenih oblika kriminaliteta"*, Beograd: Kriminalističko-policijska akademija
6. *Police Guide on Organized Crime*. (1972). US Dept. of Justice Law Enforcement Assistance Admin. Criminal Justice Programs United States, Washington, DC: Superintendent of Documents.
7. Simonović, B. Matijević, M. (2007). *Kriminalistika taktika*, Banjaluka: Internacionalan asocijacija kriminalista.
8. Simonović, B. Pena, U. (2010). *Kriminalistika*, Istočno Sarajevo: Pravni fakultet.
9. Simonović, B. (2001). Predlog za institucionalizovanje prevencije kriminala u Srbiji, *Bezbednost br. 3*, Beograd: MUP Srbije
10. Simonović, B. (2004). *Kriminalistika*. Kragujevac: Pravni fakultet.
11. Simović, M. (2007). *Krivično procesno pravo*, Banjaluka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banjaluka.
12. Šikman, M. (2010). *Organizovani kriminalitet*. Banjaluka: Defendologija centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja.
13. Šikman, M. (2010). Praktični problemi korišćenja indicija (osnova sumnje) u tužilačkoj istrazi – teorijsko razjašnjenje ključnih pojmova. Zbornik radova *"Pravo i forenzika u kriminalistici"*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija

Biografija

Mile Šikman, doktor pravnih nauka, načelnik Uprave za policijsko obrazovanje u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske. Pored toga nastavnik je na predmetima Organizovani kriminalitet i Kriminalistička metodika u Visokoj školi unutrašnjih poslova u Banjaluci i docent na predmetima Organizovani kriminalitet i Privredna kriminalistika na Fakultetu za bezbjednost i zaštitu iz Banjaluke. Do sada je objavio tri udžbenika, nekoliko knjiga i publikacija, te više od 50 naučnih i stručnih radova iz oblasti kriminalistike, kriminologije i krivičnog prava. Učestvovao je na više, domaćih i međunarodnih konferencija, okruglih stolova i drugih skupova.
nacelnik@education.muprs.org